

XXI.

Om

Grønlandernes
Maade at tælle paa.

Af

Henric Christopher Blahn.

Ure

§. 1.

Neppe er der noget i det grønlandſke Sprog, ſom forekommer en Ukyndig meere ubegribelig, end Naaden, hvorpaa Grøn- lænderne tælle; thi at 6 og 2 er ſyv, 11 og 2 er tolv, 16 og 2 er ſyttten, er noget, ſom ſtrider, ikke aleene mod Søren Matthie- ſens og Cramers Regnebøger, men endog mod den ſunde For- nuft. Men Sagen beſtaaer deri, at man forbinder et andet Begreb, end Grønlænderne, med Attaulek, 1, Arbanget, 6, Arkanget, 11, og Arbaſeneglit, 16. Veed man kun forſt ret at overſætte dem, taber og Regningen al ſin Urimelighed, og alt bliver klart og tydeligt.

§. 2.

Da nu dette ikke tilforn fuldkommen er oplyſt af Nogen, og det dog alligevel er noget, ſom er nødvendigt at vide for dem, ſom ſkal tiene i Landet, og kan tillige være behageligt; ſaa vil jeg ſtræbe at give en kort Underretning om dette og andet, ſom angaaer Grøn- lændernes Naade at tælle paa, der vel ikke er urimelig eller una- turlig, men dog alligevel beſynderlig og meget vanſkelig.

§. 3.

Det er bekiendt, at de fleeste Folkeſtag have af de ti Fingers Tal taget Anledning at tælle til 10. Men dette er dog, ſom Wolff rettelig anmærker, noget vilkaarligt, ſaafom andre Folk have udvalgt andre Naader. Ariſtoteles fortæller om et Folk i Thracien, at de talde kun til 4; og maaskee de ældre Chineſer ikke have tallet

længere end til 2. Men jeg gaaer dette forbi, og begiver mig til Grønlanderne. Af de fem Singre, som findes paa hver Haand, ere disse foranledigede at tælle til Fem.

§. 4.

Vel er det sandt, at vor lærde Herr Markus Vøldike paaftaaer, at deres Monadici gaae til sex (a). Forstaaer man det grønlandste Sprog, saa indseer man lettelig, hvad der har givet ham Antledning til denne Feiltagelse. Han saae af min Svigerfaders, Herr Professor Egedes, Grammatica, Attausek, arlák, pingajuak, sissamat, tellimat, Arbanget, oversatte ved 1, 2, 3, 4, 5, 6 (b); og siden saae han, at man begyndte igien paa Arlák, saa at 2 og 7 havde eet Navn, ligeledes 3 og 8, 4 og 9, 5 og 10; og deraf sluttede han, at Grønlandernes Monadici gik til sex. Det Følgende skal vise, hvor meget han heri har taget feil.

§. 5.

Da jeg maa formode, at den mindste Deel af mine Læsere have lagt sig efter det Grønlandste Sprog, saa vil det være fornødent, at de have noget, hvorpaa de kunne sætte deres Hufommelse. Jeg vil derfor anføre Numeralia cardinalia af den første Orden (c),

(a) See Vøldikes Afhandling om det Grønlandste Sprogs Oprindelse og Uliighed med andre Sprog, som findes i Kjøbenhavnste Selskabs Skrifters 2den Deel, S. 143.

(b) Arbanget oversætter jeg, saavel her, som paa andre flere Steder, for Kortheds Skyld, ved 6; ligesom Arkanget ved 11; Arbaleneglit, 16. Den rette Oversættelse findes §. 5.

(c) Af Egedes Gramin Grönl. S. 166. sees, at Numeralia cardinalia ere to Slags. Nogle, naar de tælles lige frem, som 1, 2, 3, 4. Andre, naar Tællene lægges til andre Ting, for at betegne hvor mange, t. Ex. 3 Mennesker. Hiine kan kaldes af den første, disse af den anden Orden. Da

Af dette er klart, hvad oven for §. 3. er erindret, nemlig, at Grønlænderne have lagt Grunder til deres Tal af de fem Singre, som findes paa den ene Haand, samt, at deres Monadici gaae ikke, som Vøldike mener, til sex, men ikkun til fem.

§. 6.

Efterat de fem Singre paa den første Haand vare udtalte, have de begyndt et nyt Sem, og det første Tal af ethvert nyt Sem have de givet et nyt Navn, indtil de have faaet een paa det fjerde Sem, eller, hvilket er det samme, til de have faaet 16.

§. 7.

I Følge dette maa Arbanget ikke oversættes ved 6, men ved een af det andet Sem, Arbanget arlak heder ikke heller 7, men to af det andet Sem, o. s. fr.; ikke heller bør Arkanget oversættes ved 11, men ved een af det 3die Sem; Arkanget arlak ikke ved 12, men ved to af det 3die Sem, o. s. fr.; ligeledes Arbaseneglit ikke ved 16, men ved een af det fjerde Sem, o. s. v. Læger man Sagen paa denne Fod, og giver Oversættelsen saaledes, falder alt det Urimelige og sig selv Modsigende bort, og man vedder sig letteligen ud af det Vilderede, som man ellers umueligen kan finde ud af igien. Grønlænderne ere vel ikke stobne, men dog fornuftige, Mennesker, og
hos

ofte lagt til af Grønlænderne; og naar dette ikke skeer, bliver det dog underforstået. Ligeledes, omendstønt man meget ofte, naar man tæller lige frem, udelukker det eengang nævnte Sem, saa underforståes det dog altid. Bruger man derimod Numeralia cardinalia af den anden Orden, bliver det sielbet udelukt, men næsten altid udtrykkelig nævnet, i. Ex. Inuit arbanget pingasur, 8 Mennesker. Vlev Arbanget her ikke udtrykkelig nævnet, vidste man ikke andet, end de omtalede Mennesker vare ikkun tre.

hos saadanne kan dog vel aldrig 6 og 2 blive 7, men maa hē dem, som hos andre, blive 8. Derimod, naar Arbanget oversættes ved een af det 2det Sem, bliver Arlak vel to, dog ikke i den ahindelige Meening, ikke heller i denne, at 2 legges til 6; men derimod i denne: at man nu har to af det 2det Sem. Dette gielir og om de øvrige.

S. 8.

Det er vist nok værd at legge Mærke til, at ligesom Grøn- lænderne have et nyt Ord til at betegne ethvert nyt Sem med, saa have de endnu et nyt Ord, foruden det S. 5 anførte, hvormed de udtrykke 10, som ender Tallet paa Singrene; og ligeledes et andet Ord, hvormed de betegne 20, som slutter Tallet baade paa Singre og Tæer, saa at 10 heder baade Arbanget tellimat, saa og kollit, 20 heder Arbaseneglit tellimat, ungha. Hvoraf sees, at ligesom de især have lagt Mærke til de fem Singre ved deres Tælling, saa have de ogsaa høvt de samtlige ti, saavel som ogsaa baade dem og Tæerne, for Dinene; hvilket sees endnu tydeligere af denne Talemaade: Auatej naput, Singre og Tæer ere optalte; item: Innuk navok, et Menneſte er nu til Ende talt.

S. 9.

Med det samme, Grønslænderne nævne et Tal, opløste de gemeentligen lige saa mange Singre, som det nævnte Tal indeholder Enheder, saa at de ikke alene tale for Dreng, men og for Dinene (*). Tælle de lige frem, pleie de gemeentligen, med det samme de nævne

(*). Ligeledes ved alle andre Leiligheder bruge de mangfoldige vel passende og naturlige Geberder, for at gjøre sig desto tydeligere.

een, at opløfte den lille Finger paa venstre Haand —
 to den 2den
 tre den 3die
 fire den 4de
 fem Tommelfingeren

Vil de tælle videre, legge de, ved at nævne
 sex, en høire Haands lille Finger paa den venst. Haands Tommelfinger
 syv anden
 otte tredie
 ni fjerde

ti, den høire Haands Tommelfinger paa den venstres lille Finger.

Derefter begyndes paa Tæerne. Dette seer man jevntigen paa
 Fruentimmerne, naar de med deres bare Fodder sidde paa deres Bris-
 ser (S). Men siden Mandkønnet ikke altid har sine Tæer saaledes
 ved Haanden, saa er dette den sædvanligste Maade, at de med
 Hænderne ligesom stryge de 10 talte Tal ned paa Fodderne,
 og begynde nu, ved at nævne elleve, ligesom før, da de nævned
 een, og saaledes vedblive til tve, da det heder: naput, eller auatej
 naput, eller Innuk navok, hvilket alt kommer ud paa eet, og vil sige:
 Singre og Tæer ere nu talte; eller: der ere ikke flere Singre
 og Tæer, som kan tælles.

Fortsette de Tællingen videre, heder det:

unigamik attausek, een efter at de forrige ere 20. 2: 21.

arlak, to 2: 22.

pingejuak, tre 2: 23.

Og saaledes vedblive de til 40, da de have to Mennesker fulde,
 eller to Menneskers Singre og Tæer optalte.

Tals

(S) De Grønlandske Fruentimmer sidde næsten altid nøgne i deres Huse og
 Telte, undtagen et Par korte Underbuks.

Tællingen fortsættis derpaa saaledes: Innuk marluk naga-
mik, attausek, efter at to Mennesker ere udtalte, een 3: 41.
o. s. fr. Herved er dog at mærke, at neppe nogen Grønlænder
tæller saa langt i eet ve. Der findes endog mange, som neppe
kunne tælle til 20; og naar Summen overstiger dette Tal, er den
gemeentligen utallig. Hænder det sig, at en Grønlænder har
mange Sneese at tælle, t. Ex. Barden, saa legge de gemeentligen
een Snees i hver Hob, og siden giøre Overregning, hoor mange
Sneese de have.

§. 10.

Af alt dette sees, at omendskiont Grønlændernes Maade at tælle
paa, er ikke unaturlig eller urimelig, saa er den dog alt for vidtlof-
tig, besværlig og utillstrækkelig, ja aldeles ubrugbar i nogen bety-
delig Regning. De have intet Navn paa Hundrede, intet paa Tus-
sende, intet paa Titusende; saa meget mindre paa Millioner og de
Tal, som gaae hoiere. Skal de derfor nogensinde lære at regne,
maa de nødvendigen laane Tallenes Navne af et slebent Folk, og
allerhelst af os, da vort Sprog dog allerede har givet dem saa mange
nye Ord.

§. 11.

Omendskiont jeg i denne Afhandling ikke har havt anden Hen-
sigt, end at vise Grønlændernes Maade at tælle paa, og altsaa
ikke besattet mig med Tallene, uden for saavidt de have været nødvens-
dige til mit Diemærke, saa vil jeg dog tilsidst giøre en almindelig
Anmærkning, som bestaaer deri:

a) At Numeralia cardinalia af den første Orden ere
ubøielige.

β) De af den anden Orden derimod kunne ikke aleene boies i Henseende til Casus, men og i Henseende til Numeros, saasom Ajekslautik attauslik, een Gaffel, hvor een er Num. dual., fordi en Gaffel er i det Grønlandste dual.

γ) Numeralia ordinalia kunne betragtes som, ja ere virkelige, Substantiva; thi de tage ikke aleene imod Suffixa, men styre endog Genitivum. t. Ex. Siurliub Ajpa, den 2den, Gr. den Førstes Næste, ell. den Næste efter den Første, eller endnu noiere efter det Grønlandste: den Førstes, dens Næste.